

<http://ung.in.ua/ua/news/62>. 3. Наукова та інноваційна діяльність (1990–2010 рр.). Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 4. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / [Відпов. ред. Ю.В. Кіндзерський]. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с. 5. Савіна Г.Г., Зінченко Є.О. Ключові проблеми інноваційної діяльності промислових підприємств // *Культура народів Причорномор'я* – 2012. – № 214. – С. 65–68. 6. Статистичний збірник “Регіони України”. – К., 2009. – 351 с. 7. Статистичний щорічник України за 2009 рік. / Державний комітет статистики України. [За ред. Осауленка О.П.]. – К.: Держ. підпр. “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. – 566 с. 8. Статистичний щорічник України за 2011 рік. / Державний комітет статистики. – К.: ТОВ “Август Трейд”, 2012. – 558 с. 9. Шумпетер Й. *Теорія економічного розвитку*. – М.: Прогресс, 1983. – 455 с. 10. Freeman C. *The Economics of industrial innovation*; 2-nd ed. Frances Pinter, London, 1982. – 348 p. 11. Hippel V. *U.S. high technology trade and competitiveness. Staff-report* // U.S. Department of Commerce, 1985. – 60 p. 12. Riggs X. *Managing high technology companies Vermont*. – N.Y., 1983. – 128 p. 13. *World economic outlook April 2012 (International Monetary Fund)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/pdf/text.pdf>.

УДК 330.322:334.012.64+65.012.8

Т. О. Скрипко, Б. М. Мізюк
Львівська комерційна академія

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНДИКАТОРІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

© Скрипко Т. О., Мізюк Б.М., 2013

Наведено огляд наявних систем оцінювання економічної безпеки, окремі з яких адаптовано до оцінювання інвестиційної активності підприємств малого бізнесу. Проведено дослідження рівня інвестиційної безпеки малого та середнього підприємництва в Україні.

Ключові слова: інвестиційна активність, економічна безпека, інвестиційна безпека, мале та середнє підприємництво, індикатори.

Т.О. Skrypko, B. M. Miziuk
Lviv Academy of Commerce, Lviv

ASSESSMENT LEVEL INVESTMENT SMALL ENTERPRISES BY INVESTING SAFETY INDICATORS

© Skrypko T.O., Miziuk B.M., 2013

This article provides an overview of existing evaluation of economic security and some of them adapted to the evaluation of investment activity of small businesses. A study of the level of investment security small and medium business in Ukraine.

Key words: investment on economic security, investment security, small and medium business, indicators.

Постановка проблеми. Передумови, а також тенденції розвитку інвестиційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва (МСП) безпосередньо впливають на економічну безпеку цього сектора національного господарства. Втім, сформулювати кількісні чи якісні висновки відносно сучасного рівня і стану інвестиційної безпеки підприємницького сектора лише на основі показників стану та тенденцій, передумов, чинників інвестиційної діяльності, особливостей

інвестиційного клімату складно. Це потребує застосування спеціального методичного інструментарію, характерного безпосередньо для вивчення проблем економічної безпеки соціально-економічних систем, але уточненого відповідно до специфіки місця об'єкта безпеки в ієрархії багаторівневої системи економіки, а також залежно від мети та цілей аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерельну базу інформаційного забезпечення діагностики інвестиційної безпеки сектора МСП утворюють: 1) законодавчі акти України, що регулюють проблеми безпеки, а також нормативно-методичне забезпечення, розроблене профільними органами державного управління; 2) результати наукових досліджень у різних сферах економічної безпеки; 3) висновки соціологічних та експертних опитувань; 4) власні розробки автора.

Так, серед офіційних нормативно-методичних рекомендацій із дослідження проблем економічної безпеки держави в Україні можна виділити лише Методику розрахунку рівня економічної безпеки України, яку з 2007 р. використовує Міністерство економічного розвитку та торгівлі України [7]. Методикою передбачено декомпонування економічної безпеки держави на макроекономічну, фінансову, зовнішньоекономічну, інвестиційну, науково-технологічну, енергетичну, соціальну, демографічну, продовольчу та виробничу функціональні складові, у межах яких у сукупності налічується 117 показників-індикаторів. Хоча останнім часом у наукових колах істотно критикується визначення інтегрального індекса економічної безпеки, методикою все ж передбачено і визначення узагальнюючого показника, розрахунок якого здійснюється за такими етапами: 1) формування множини індикаторів; 2) визначення характеристичних (оптимальних, порогових та граничних) значень індикаторів; 3) нормалізація індикаторів; 4) визначення вагових коефіцієнтів; 5) розрахунок інтегрального індексу.

Очевидно, що перелік індикаторів та їх граничних значень інвестиційної і науково-технологічної складових економічної безпеки може створити базис оцінювання інвестиційної безпеки сектора МСП, втім, із відповідними уточненнями, характерними безпосередньо для секторального рівня безпеки держави та особливостей фінансово-господарської діяльності суб'єктів малого і середнього бізнесу.

Т. Г. Васильців дещо уточнив сукупність функціональних складових оцінювання економічної безпеки саме для підприємницького рівня та до їх складу зарахував макроекономічну, фінансову, зовнішньоекономічну, інвестиційну, науково-технологічну, виробничу, енергетичну, екологічну. Втім, набагато важливішим є розширення (з відповідним обґрунтуванням) переліку індикаторів інвестиційної складової. Так, до інвестиційної включено індекс захищеності інтересів інвесторів, рівень зносу основних засобів, відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів, відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП. Науковець також уточнив верхні та нижні межі індикаторів [1, с. 92–94].

Різні аспекти економічної безпеки держави на секторальному рівні (зокрема підприємницькому) досліджували такі вітчизняні науковці, як З. Варналій, О. Власюк, В. Волошин, В. Геєць та ін. [2, 3, 4]. Вагомий внесок у вирішення проблем економічної безпеки підприємницької діяльності серед сучасних зарубіжних дослідників зробив Б. Санто [8]. Важливо врахувати ці результати досліджень і за уточнення методики оцінювання інноваційно-інвестиційної безпеки сектора МСП, зокрема в системі економічної безпеки держави.

Мета статті. Проаналізувати інвестиційну активність вітчизняних підприємств малого і середнього бізнесу через систему кількісних показників та зробити висновок щодо її рівня.

Виклад основного матеріалу. Компаративний аналіз стану індикаторів інвестиційної та науково-технологічної безпеки у секторі МСП та держави (табл.1) демонструє їх низький рівень.

Порівняльна характеристика значень індикаторів інвестиційної безпеки України та сектора МСП у 2011 р. (авторська розробка за [6, с. 378, 398, 416; 9, с. 87, 93, 198])

Показники	Граничні значення	Значення для		Відхилення (+/-) значення індикаторів		
		України	сектора МСП	для України від граничних	для МСП від граничних	МСП від України
Рівень зносу основних засобів,%	35	74,9	32,0*	39,9	-3,0	-42,9
Частка обсягу інвестицій у вартості основних засобів,%	6	3,9	8,4	-2,1	2,4	4,5
Частка обсягу інвестицій в обсязі реалізованої продукції,%	25	6,2	5,0	-18,8	-20,0	-1,2
Індекс відношення приросту інвестицій до приросту реалізованої продукції	0,5-1	1,18	1,19	0,18-0,68	0,19-0,69	0,01

* Значення показника для сектора малого підприємництва

Так, станом на 2011 р. для економіки нашої держави, загалом, стан інвестиційної складової економічної безпеки був низьким. Про це свідчать істотний рівень зносу основних засобів – 74,9 % (що перевищує порогове значення цього індикатора на 39,9 в. п.), нижчі за критичні межі (у 6 % та 25 %) частки обсягу інвестицій у вартості основних засобів (на 2,1 в. п.) та частки в обсязі реалізованої продукції (на 18,8 в. п.). До позитивного можна зарахувати лише тенденцію до покращення інвестиційної безпеки у 2011 р. до 2010 р., адже фактичний індекс відношення приросту інвестицій до приросту обсягу реалізованої продукції був вищим за граничне значення цього індикатора.

Важливо, що за окремими характеристиками інвестиційної безпеки стан справ у секторі МСП нашої держави дещо кращий. Так, рівень зносу основних засобів залишався в прийнятних межах та був меншим за загальнодержавне значення цього показника на 42,9 в. п.; вищою за критичну виявилася частка обсягу інвестицій у вартості основних засобів (на 2,4 в. п. та 4,5 в. п. більше ніж у середньому в економіці), а темпи приросту інвестицій до темпів приросту обсягу реалізованої продукції у секторі МСП були вищими (на 0,01 в. п.), ніж загалом у економіці України.

Втім, потрібно звернути увагу на такий недолік інвестиційної безпеки сектора МСП, як мала частка інвестицій в обсязі реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). У 2011 р. значення цього індикатора було меншим не лише за порогове (на 20,0 в. п.), але й за значення для економіки загалом (на 1,2 в. п.).

Так, ця характеристика пов'язана з найслабшою ланкою в інвестиційній безпеці сектора МСП України. Відповідно органам влади всіх рівнів важливо працювати над покращенням інвестиційного середовища для малих і середніх підприємств нашої держави.

Як вже було зазначено, істотним недоліком, що перешкоджає компаративному аналізу інноваційної (науково-технологічної) безпеки України та сектора МСП, є відсутність статистичного спостереження за інноваційною активністю суб'єктів малого і середнього підприємництва. Потрібно наголосити, що окремі дані в цій сфері все ж публікуються у регіональних та місцевих статистичних вісниках і бюлетенях. Але інформація подається несистемно, що призводить або до надмірної трудомісткості виведення загальнодержавних показників для сектора МСП, або незіставності чи навіть відсутності окремих даних. Усунення цього недоліку (розробленням та імплементацією необхідного методичного забезпечення для збирання і подання статистичних даних) дозволило б істотно покращити інформаційне забезпечення державної політики планування і реалізації заходів, спрямованих на зміцнення інноваційної безпеки як сектора МСП, так і національного господарства, загалом.

За результатами аналізу значень індикаторів науково-технологічної складової економічної безпеки держави у 2009–2011 рр. доводиться констатувати, що частка інноваційно активних промислових підприємств коливалася у межах 16–17,2 % (нижнє критичне значення цього індикатора становить 50 %), а частка принципово нової продукції в загальних обсягах реалізованої інноваційної продукції зменшується, що узгоджується із зниженням коефіцієнта винахідницької активності населення (у середньому 170 випадків реєстрації охоронних документів на 1 млн. осіб при пороговому значенні – 400 випадків). Недостатніми є темпи збільшення кількості інноваційно активних підприємств – попри позитивну динаміку, приріст становить лише 2–3 %. За аналізований період зменшується частка реалізованої інноваційної продукції у загальних обсягах (зокрема у 2011 р. значення коефіцієнта становило лише 3,8 %, що нижче від критичної нижньої межі на 1,2 в. п.). Нижчою від критичної межі економічної безпеки залишається частка кількості впроваджених об'єктів промислової власності до кількості зареєстрованих.

У секторі МСП значення відповідних виявилися ще гіршими, що підтверджує наш висновок про низький рівень інноваційної складової економічної безпеки малого і середнього підприємництва України та відсутність наразі передумов для підвищення конкурентоспроможності продукції як його суб'єктів, так і національної економіки, загалом.

Попри достатньо стабільну тенденцію до погіршення основних індикаторів інвестиційної безпеки як у секторі малого, так і середнього підприємництва України впродовж 2007–2010 рр., у 2011 р. спостерігалось незначне їх покращення (рис. 1). Зокрема, якщо частка обсягу інвестицій у вартості основних засобів суб'єктів малого підприємництва у 2007 р. становила 15,3 %, а у секторі середнього підприємництва – 15,2 %, то до 2010 р. ці показники зменшилися на 9,7 в. п. (до 5,5 %) для малого підприємництва та на 7,2 в. п. (до 8,1 %) – для середнього. Це засвідчує високі темпи погіршення інвестиційної безпеки у секторі як малого, так і середнього бізнесу, але для малого підприємництва вони були вищими. Відповідно і відновлення спроможності інвестувати кошти в оновлення техніко-технологічної бази вітчизняних середніх підприємств було активнішим, аніж для суб'єктів дрібного бізнесу. Якщо частка інвестицій у вартості основних засобів середніх підприємств у 2011 р. збільшилася до 2010 р. на 2,7 в. п. (та сягнула 10,8%), то малих – збільшилася лише на 0,3 в. п. (та сягнула 5,8 %, що на 5,0 в. п. менше ніж у секторі середнього підприємництва).

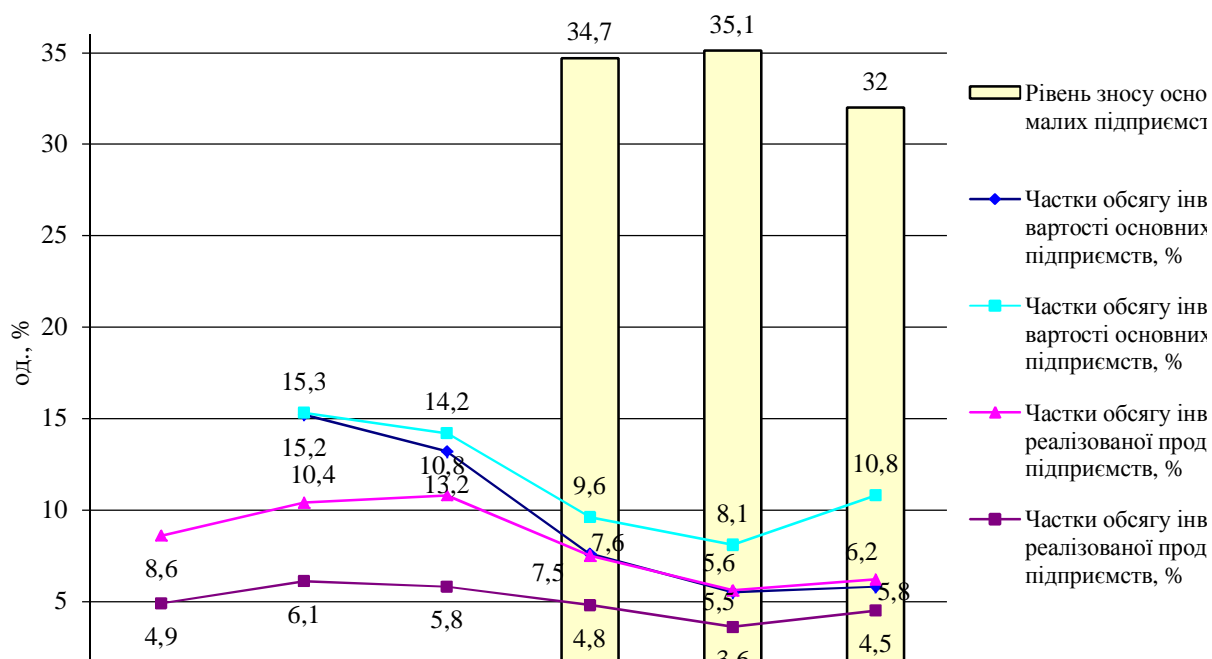

Рис. 1. Значення індикаторів інвестиційної безпеки малого і середнього підприємництва України у 2006–2011 рр. (авторська розробка за [5, 6])

До 2007–2008 рр. на зміцнення інвестиційної безпеки сектора малого і середнього підприємництва України позитивно впливало підвищення значень такого індикатора, як “частка обсягу інвестицій у обсязі реалізованої продукції”. Найвище значення цього показника було для малих підприємств у 2008 р., коли становило 13,2 %, та для середніх підприємств – у 2007 р. (6,1 %). У 2010 р. аналізований показник для малих підприємств зменшився до 5,5 % (що на 4,9 в. п. менше ніж у 2008 р.), а для середніх – до 3,6 % (на 2,5 в. п. до показника 2007 р.). Позитивно, що у 2011 р. цей індикатор безпеки як для сектора малого підприємництва, так і середнього незначно, але покращився (на 0,7 в. п. та 0,9 в. п. відповідно).

Отже, вітчизняним органам державного управління необхідно забезпечити збереження позитивної динаміки покращення індикаторів інвестиційної безпеки сектора МСП, що намітилася у 2011 р., усвідомлюючи наразі проблемний стан цієї важливої складової безпеки. Адже за значень показників 2011 р. вітчизняні малі підприємства скеровують на інвестиційні цілі лише 6,2 % доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), а середні – 4,5 %, тоді як нижнє порогове значення цього індикатора безпеки, визначене Міністерством економічного розвитку та торгівлі України, на рівні 25 %. Відповідно, фактичне значення індикатора для малих підприємств опустилося нижче від межі безпеки на 18,7 в. п., а для середніх – на 20,5 в. п.

У 2011 р. вітчизняні середні підприємства спроможні були профінансувати за рахунок інвестицій оновлення 10,8 % загальної вартості основних засобів, а малі – 5,8 %, тоді як нижній поріг безпеки становить 6,0 %. Додамо, що негативним є супроводження вказаних явищ і тенденцій наближенням рівня зносу основних засобів малих підприємств до порогу безпеки. Так, у 2010 р. рівень зносу основних засобів у секторі малого підприємництва нашої держави досяг 35,1 %, опинившись, отже, за межею безпеки індикатора із значенням у 35,0 %. У 2011 р. показник зменшився до 32,0 % (на 3,1 в. п.), повернувшись до прийнятого інтервалу. Втім, ситуація залишається нестабільною.

Важливою характеристикою досліджуваного об’єкта економічної безпеки є формування висновку відносно забезпеченості елементів її внутрішньої структури. Так, крім забезпеченості вітчизняних суб’єктів малого і середнього підприємництва інвестиційними ресурсами та ефективності їх використання, важливо встановити наявність чи відсутність передумов до активізації їх залучення. Як видно з інформації, поданої на рис. 2, у 2008–2010 рр. передумови до збільшення обсягів інвестування на малих і середніх підприємствах України погіршилися, коли значення індикатора “індекс відношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання обсягів реалізованої продукції” опустилося нижче від порога безпеки.

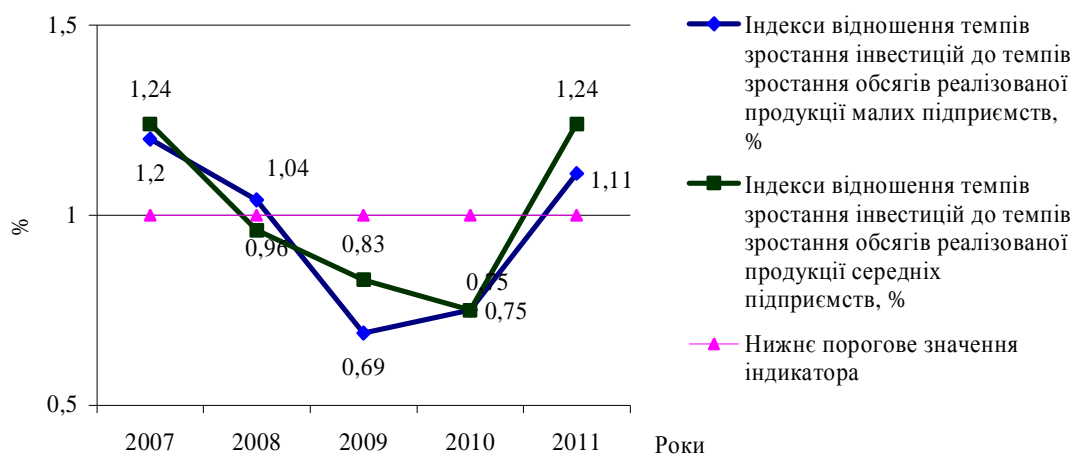

Рис. 2. Індекси відношення темпів зростання (до попереднього року) інвестицій до темпів зростання обсягів реалізованої продукції в секторах малого і середнього підприємництва України у 2007–2011 рр. (авторська розробка за [5, 6])

Найважчою для вітчизняних суб'єктів малого підприємництва виявилася ситуація у 2009 р., коли темпи зростання обсягів інвестування поступалися темпам зростання обсягів господарської діяльності на понад 30 в. п., та для середнього підприємництва – у 2010 р., коли показник інвестиційної активності став на 25,0 в. п. нижчим від господарської. Так, позитивно, що кризовий період було подолано і, починаючи з 2011 р., темпи зростання обсягів валових капітальних інвестицій суб'єктів вітчизняного малого і середнього бізнесу випередили темпи зростання обсягів їх господарської діяльності. Причому характерним, як і для багатьох інших тенденцій, було швидше відновлення інвестиційної діяльності у секторі середнього підприємництва, а малий бізнес зазнав істотнішого впливу негативних наслідків фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. та виглядав інертнішим до активізації інвестиційних процесів.

Зауважимо, що попри доволі ґрунтовні дослідження інвестиційної безпеки сектора МСП України, методичні засади її оцінювання потребують удосконалення. Передусім це стосується розширення переліку індикаторів безпеки.

Так, відомо, що їх склад підбирається згідно з елементами внутрішньої структури економічної безпеки. Відповідно забезпеченість інвестиційними ресурсами як елемента структури безпеки, крім згадуваних часток інвестицій у обсягах основних засобів та реалізованої продукції, можуть характеризувати показники: частка інвестицій у загальній сумі активів і обсяги інвестицій у розрахунку на одного зайнятого. Включення цих індикаторів до методики оцінювання рівня інвестиційної безпеки дозволить врахувати не лише те, наскільки суб'єкти господарювання забезпечені інвестиціями для оновлення техніко-технологічної бази виробництва чи який обсяг доходу скеровують на інвестиційні цілі, але й те, як змінюються обсяги інвестицій малих і середніх підприємств залежно від зміни рівня капіталізації сектора (готовність скеровувати частину капіталу на подальший розвиток через інвестиції), а також, якою є інвестиційна оснащеність їх персоналу.

Здатність до розширення обсягів інвестиційної діяльності доволі повно відображається індикаторами: індекс відношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання обсягу реалізованої продукції та рівень зносу основних засобів. Натомість ефективність використання інвестиційних ресурсів як елемент внутрішньої структури інвестиційної безпеки може характеризувати коефіцієнт ефективності інвестицій – системна оцінка їх прибутковості та швидкості окупності. Параметри обсягів інвестування насправді характеризують інвестиційну безпеку сектора МСП, втім, якщо нераціонально ними управляти та неефективно використовувати, то замість покращення вони призводять до сповільнення ділової активності, погіршення структури балансу та фінансово-економічної ефективності підприємств, галузей та секторів економіки.

З метою надання узагальнювальної оцінки рівню інвестиційної безпеки секторів малого і середнього підприємництва України проводили експертне опитування, в якому взяли участь 24 експерти з аналізованої проблеми (у перелік експертів входили керівники асоціативних об'єднань суб'єктів малого і середнього підприємництва, які здійснюють діяльність у м. Львові та області; представників органів державного управління, які мають відношення до реалізації політики розвитку підприємництва; представників фінансово-кредитного сектора області).

У табл. 2 наведено кількісні показники інвестиційної безпеки малого підприємництва України, їх коефіцієнти вагомості (стосовно рівня впливу на характеристику інвестиційної безпеки), порогові значення та рівень відхилення показників від порогових значень.

Вказані в таблиці коефіцієнти вагомості відображають рівень впливу показників на висновок про міру гарантування інвестиційної безпеки сектора малого підприємництва. За проведеними розрахунками визначено: що узагальнювальні показники інвестиційної безпеки малого підприємництва в Україні щороку погіршувалися та у 2011 р. інтегральний коефіцієнт безпеки перебував на рівні 0,09 (при максимальному значенні 1, який відповідає критично низькій безпеці).

Таблиця 2

Показники інвестиційної безпеки малого підприємництва, їх коефіцієнти вагомості та фактичні значення в Україні у 2007–2011 рр. (розрахував автор за [5, 6])

Показники	Вагові коефіцієнти	Роки				
		2007	2008	2009	2010	2011
Рівень зносу основних засобів,%	0,17	33,5	31,8	34,7	35,1	32,0
Частка інвестицій у вартості основних засобів,%	0,19	15,2	13,2	7,6	5,5	5,8
Частка інвестицій у обсязі реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг),%	0,15	10,4	10,8	7,5	5,6	6,2
Частка інвестицій у сумі активів,%	0,09	6,8	5,8	3,4	2,1	2,2
Обсяг інвестицій у розрахунку на одного зайнятого, тис. грн. /ос.	0,12	20,3	23,8	15,8	12,9	15,7
Коефіцієнт ефективності інвестицій	0,20	0,29	-0,47	-0,32	0,37	0,2
Індекс відношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	0,08	1,2	1,04	0,69	0,75	1,11

У 2007 р. цей показник становив 0,44, що було низьким значенням, втім істотно кращим за стан безпеки у 2011 р. Ще у 2010 р. показник був вищим та становив 0,2. Відтак, в нашій державі істотно загострилася проблема розроблення та реалізації ефективних заходів у межах державної політики, спрямованої на підвищення рівня інвестиційної безпеки сектора малого підприємництва передусім за напрямками: збільшення обсягів залучених інвестицій та їх частки в основних засобах, обсягах доходу, сумі активів, покращення інвестиційної оснащеності персоналу малих підприємств.

У табл. 3 наведено вагові коефіцієнти та значення індикаторів інвестиційної безпеки сектора середнього підприємництва України у 2007–2011 рр., які автор розрахував за результатами експертного опитування.

Таблиця 3

Показники інвестиційної безпеки середнього підприємництва, їх коефіцієнти вагомості та фактичні значення в Україні у 2007–2011 рр. (розрахував автор за [5, 6])

Показники	Вагові коефіцієнти	Роки				
		2007	2008	2009	2010	2011
Частка інвестицій у вартості основних засобів,%	0,22	15,3	14,2	9,6	8,1	10,8
Частка інвестицій у обсязі реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг),%	0,17	6,1	5,8	4,8	3,6	4,5
Частка інвестицій у сумі активів,%	0,12	7,6	6,5	4,8	4,1	4,9
Обсяг інвестицій у розрахунку на одного зайнятого, тис. грн. /ос.	0,16	17,9	21,9	17,5	18,0	27,6
Коефіцієнт ефективності інвестицій	0,24	0,12	0,01	0,36	0,94	0,76
Індекс відношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	0,09	1,24	0,96	0,83	0,75	1,24

Висновки. Інвестиційна безпека сектора середнього підприємництва України є дещо вищою за сектор малого бізнесу. Так, інтегральний коефіцієнт для середніх підприємств у 2007 р. становив 0,31, а у 2011 р. підвищився до 0,43. Незважаючи на те, що ці значення не можна розцінювати як задовільні, все ж інтегральний коефіцієнт інвестиційної безпеки середнього підприємництва не опускався нижче ніж 0,26 (у 2008 р.).

Також встановлено, що для зміцнення інвестиційної безпеки середніх підприємств органам державного управління потрібно працювати над стимулюванням скерування більшої частки валового доходу суб'єктів господарювання на валові капітальні інвестиції, а також збільшення обсягу інвестицій у розрахунку на одного працівника. До погіршення цих індикаторів безпеки в нашій державі останніми роками призвела передусім непродуманість державної політики регулювання інвестиційного середовища, а саме: надмірна витрато- і трудомісткість погоджувальних та дозвільних процедур, слабкість захисту прав власності, недосконалість інституціонального середовища інвестиційної діяльності.

З метою розширення потенціалу інвестування за рахунок власних коштів підприємств органам державного управління необхідно забезпечити посилення мотивації до створення на підприємствах інвестиційних фондів розвитку виробництва, зменшення трансакційних витрат та посилення конкурентоспроможності суб'єктів малого і середнього підприємництва за рахунок створення і розвитку кластерів (та інших інтеграційних форм господарювання), сприяння збільшенню обсягів виробництва та підвищенню економічної ефективності господарської діяльності підприємств цього сектора економіки.

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 386 с. 2. Васильців Т. Г. Пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки малого і середнього підприємництва : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, А. М. Гуменюк. – Львів: Вид-во Львівськ. Комерц. Акад., 2009. – 248 с. 3. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку : наукова доповідь / О. С. Власюк. – К : Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, 2008. – 52 с. 4. Гершуненко Ю. О. Фінансова безпека підприємництва як чинник розвитку соціально-економічної системи (на прикладі регіону) / Ю. О. Гершуненко, М. В. Кирилів // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов. – Донецк : ДонНУ, 2009. – С. 1142–1145. 5. Діяльність суб'єктів малого підприємництва за 2011р. – Державна служба статистики України. – К.: ДП “Август трейд”, 2012. – 202 с. 6. Діяльність суб'єктів господарювання: статистичний збірник за 2011 рік / Державна служба статистики України. – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2012. – 468 с. 7. Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій. Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій // Офіційний вісник України від 16.04.1998 – 1998 р., № 13. – стор.211, код акта 5120/1998. 8. Санто Б. Інновація как средство экономического развития / [Б. Санто; пер. с венг.]. – М. : Прогресс, 1990. – 401 с. 9. Статистичний щорічник України за 2011 р. / Державна служба статистики України. – К. : ДП “Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України”, 2012. – 558 с.